

שיודע שאין קדושו תופסים, לשם מתנה נתנם. והוא הדין במכר ביובל, הסתפק רב ענן, שאולי אף על גב שאין המכר חל, המעות — מתנה.

ומקשים על מה שאמרנו שבמוכר עבדו לא חוזרים מעות המקח: **אמר ליה אביי לרב יוסף: מאי חזית דקנסינן ליה ללוקח על שקנאו, ואומרים: שהמכר חל, ולוקח הוא שמוציאו לחירות בגט, וממילא לא חוזרים מעות המקח. אדרבה נקנסיה למוכר על שמכרו, ונאמר: שהמכר אינו חל כלל ויחזיר את המעות, ונחייב את המוכר להוציאו לחרות בגט?**

ומשנינן: **אמר ליה רב יוסף לאביי: לאו עכברא — גנב, אלא חורא — גנב, משל הוא: שעכבר הגונב ומניח בחור, אם לא היה לו חור להניח בו גניבתו לא היה גונב, לכן החור הוא הגנב. והוא הדין כאן, אם לא היה המוכר מוצא לוקח שיקננו לא היה מוכר, ומן הראוי לקנוס את הלוקח.**

ומקשינן: אדרבה, **אי לאו עכברא — חורא מנא ליה?** וגם כאן, אם לא שהיה מתרצה המוכר למכור, לא היה ללוקח מנין לקנות?

שידענו שבאחת אמר שמואל שהמעות אינם חוזרים, ובשניה חוזרים, ממילא מוכח: **וכי קאמר שמואל הכא במוכר שדהו בשנת היובל: "אינה מכורה", היינו: אינה מכורה, ומעות אף הם חוזרין, ולא אומרים: שמתוך שאין קנינו של לוקח חל, ודאי נותן את המעות לשם מתנה.**

א-ל ומפרשינן: **ורב ענן שהסתפק ולא פשט, טעמו:**

א. **כי את ברייתא של המוכר עבדו לא שמיטא ליה.**

ב. **ודשמואל, כלומר: ומעיקר דברי שמואל שהמוכר שדהו בשנת היובל "אינה מכורה", גם כן אי אפשר להוכיח שמתוך שלא חל המכר יחזרו המעות! משום שאפשר לומר: ממאי ד"אינה מכורה" ומעות חוזרין, דלמא אינה מכורה, ומעות אינם חוזרים, ונאמר שנתנם הלוקח לשם מתנה. מידי דהוה: אמקדש אחותו שאין קדושין תופסין לו בה [שהיא מחייבי כריתות אם בא עליה]. דאתמר: המקדש אחותו: רב אמר: כיון שאין הקדושין תופסים, מעות הקדושין חוזרין למקדש ובודאי לשם פקדון נתנם לה. ושמואל אמר: מעות שנתן המקדש, כיון**

והמשנה למלך [פ"א משמיטה ה"א] דן בקונה קרקע בזמן שהיובל נוהג שהיא חוזרת לבעלים, האם מותר ללוקח להזיק בקרקע או לא. והביא שהירושלמי לומד מהפסוק "ושב לאחוזתו" שאסור ללוקח להזיק, כיון שצריך שתחזור לבעלים כמו שהיתה.

ותמה הרש"ש, שלא הזכיר המשנה למלך שברש"י כאן מפורש שמותר ללוקח לקצוץ אילנות ולהזיק בשדה.

הוא פטור לשלם. ותמה השיטה מקובצת, שהרי מכל מקום גם לרב השדה יוצאת ממנו מיד למוכר ואם כן, מדוע פטור על מה שהזיק, וכתב השיטה מקובצת שחזר בו רש"י. ולכן כתב רש"י נפקא מינה אחרת לענין אם יכול הלוקח לקנות מטלטלין אגב קניית קרקע זו, שלפי שמואל, שלא חלה הקניה בקרקע, אי אפשר לקנות אגב זה מטלטלין. ולרב, שחלה הקניה בקרקע, קונים אגב זה מטלטלין.

מליאה פירות בדרך שהנחתי לפניך, תלמוד לומר: "במספר שני תבואות ימכר לך" כלומר: כל התבואות שאפשר להיות בשדה משעת מכירה עד סוף שתי שנים הן מכורות והן של לוקח [רבינו גרשום], מזה שלא כתבה התורה "מספר שנים" או "מספר תבואות" שהיה משמע שתי תבואות [רש"י], מכאן: שפעמים שאדם אוכל שלש תבואות בשתי שנים, והיינו כשהניח המוכר את השדה כשהיא מליאה פירות, ואוכלם הלוקח עם שתי תבואות חדשות שמוציאה השדה בשתי השנים.

מתניתין:

כתוב בפרשת גאולת (17) מכר שדה אחוזה: "וחשב את שני ממכרו והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו", [מחשב כמה שנים היו עד היובל כך וכך! ובכמה מכרתיה לך בכך וכך! עתיד היית להחזירה ביובל! נמצאת קונה מספר התבואות כפי חשבון כל שנה. אכלת אותה שלש או ארבע, הוצא את דמיהן מן החשבון, וטול את השאר. וזהו "והשיב את העודף" בדמי המקח, על האכילה שאכלה, ויתנם ללוקח]. ואם מכרה לוקח ראשון לאחר, רשות ביד האדון לגואלה מן האחרון.

ודרשו חז"ל ממה שאמרה תורה "לאיש אשר מכר לו", שאם מכרה לוקח ראשון

ומשנינו: מסתברא לקנוס את הלוקח, כיון שהיכא דאיתיה [במקום שנמצא] לאיסורא [הוא העבד], דהיינו אצל הלוקח, שם קנסינו.

שנינו במשנה: היתה שנת שדפון וכו' אינו עולה וכו'. נרה או הובירה עולה לו מן המנין.

ודייקין: למה צריך לכתוב "נרה" והרי קל וחומר הוא: השתא הובירה שלא עשה בה הלוקח כלום עולה לו שנה זו, נרה — שעבד בה ועשה ניר, [רבינו גרשום], מיבעיא לומר שעולה לו שנה זו?!

ומשנינו: "נרה" איצטריך ליה לכתוב! סלקא דעתך אמינא, אמרינן ליה למוכר שבא לגאול: הב ליה ללוקח דמי נירה, שהרי הלוקח טרח בשדה לעשות בה ניר ולא נהנה ממנה, וליסק [ויכנס] המוכר בשדה אחר שישלם ללוקח [רבינו גרשום], קא משמע לן — שלא! (16)

שנינו במשנה: רבי אליעזר אומר מכרה לו לפני ראש השנה והיא מליאה פירות הרי זה אוכל ממנה שלש תבואות בשתי שנים.

תניא: רבי אליעזר אומר: מנין שאם מכרה לו לפני ראש השנה כשהיא מליאה פירות, שלא יאמר לו המוכר ללוקח כשבא לפדותה: הנח לפני את השדה כשהיא

17. בעיקר דין גאולת שדה, הסתפק המנחת חינוך [שלט י] אם צריך מעשה קנין להחזיר את הקרקע למוכר והכסף שנותן זהו מעשה הקנין, או שעל ידי הגאולה זה הפקעה מהלוקח וחוזרת למוכר בלי מעשה קנין.

16. אף על פי שמבואר ברש"י בסמוך [ד"ה והשביחה], שאם השביח הלוקח את הקרקע חייב המוכר לשלם לו על זה כשגואל את הקרקע, ביאר הגרי"ז, שחרישה לא נחשבת שבח כי אין כאן שום תוספת בקרקע.

שאיכלה, והמותר יחזיר לו. **שנאמר:** והשיב [הגואל] את העודף **לאיש אשר מכר לו**, ולא למי שהוא בתוך השדה, שהוא לוקח שני.

ב. **מכרה בעל האחוזה לראשון במאתים, ומכר הראשון לשני רק במנה**, כיון שנתן בה השני ערך פחות משל ראשון, **אינו מחשב עם הראשון אלא עם האחרון, שנאמר: והשיב את שני ממכרו והשיב את העודף "לאיש" אשר מכר לו**, ולא אמר "לאשר מכר לו" [מלאכ"ש בשם הרא"ש], ללמד: שיתן את העודף **לאיש אשר בתוכה של השדה**, ולא למי שמכר לו.

הבא לגאול את שדה אחוזתו מן הלוקח, **לא ימכור** (19) שדה שהיתה לו כבר בשעת מכירת שדה אחוזתו, והיא **ברחוק ממקומו, ויגאל** בדמים שיקבל, את השדה שמכר – והיא **בקרוב** למקומו.

וכן לא ימכור **ברעה** [כלומר: את השדה הרעה] שהיתה לו בשעת מכירת שדה אחוזתו, **ויגאל** בדמים שיקבל **ביפה** [כלומר:

לאחר, בערך אחר ממה שמכרה בעל האחוזה ללוקח, שמחשב בעל האחוזה עם זה "שמכר לו" וכפי ערך שנתן בה הראשון, ואינו מחשב עם הלוקח השני כפי הערך שנתן בה הלוקח השני. ומצד שני דרשו חז"ל ממה שאמרה תורה "לאיש" אשר מכר לו ולא "לאשר מכר לו", שיחשב עם השני כפי הערך שנתן בה השני, ולא עם הראשון. וכיון שדרשות סותרות הן, לכן הולכים לעולם לקולת המוכר, שיחשב עם זה שנתן בשדה פחות ממה שנתן בה האחר, ועל כן:

א. **מכרה בעל האחוזה לראשון במנה, ומכרה הראשון לשני במאתים** [יש לפרש שמכרה מיד לשני במאתים. ויש לפרש, שמכרה לאחר זמן סמוך יותר לשנת היובל, ומכרה לשני "בערך" מאתים אילו היתה נמכרת לו לאותו מספר שנים שנמכרה לראשון, ונמצא הערך כפול] **אינו מחשב לפדותה ב"גרעון כסף"** עם השני, שהוא הערך הגבוה, **אלא עם הראשון** (18), ומחשב כמה שנים היו משמכרה לו עד שנת היובל, ומחשב כמה מגיע מן המנה לכל שנה, ולפי אותו חשבון ינכה לו הלוקח לכל שנה ושנה

הנוסף זה כמו מתנה. וכיון שמתנה נגאלת בשויה תיפדה השדה במאתים.

19. במשנה מדובר כשהמוכר עצמו גואל ואז נאמר הדין שלא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב וכו'. וכתב הרש"ש, **שבתורת כהנים** מבואר שגם בגאולת קרובים נאמרו כל הדינים האלו.

אך כתב הרש"ש, שבגאולת קרובים אין גרעון כסף והם פודים בכל המחיר, כי בפסוקים של גאולת קרובים לא נזכר בתורה גרעון כסף ורק במוכר שגואל נזכר דין גרעון כסף.

ונפקא מינה מזה אם יכול המוכר לקנות מטלטלין אגב שקונה את הקרקע הזו. וכן נפקא מינה לקטן שרוצה לגאול קרקע שמכר אביו ואם צריך קנין הרי קטן לאו בר דעת ואיננו יכול לקנות. אך אם זה הפקעה יכול גם הקטן לגאול, [אך צריך עיון איך יכול הקטן להקנות ללוקח את הכסף].

18. כתב הגרי"ז, שכל זה דוקא כשהיה המחיר מנה ואחר כך השביית, אבל אם היה המחיר מאתיים והוויל לו המוכר מנה, אם כן, המנה

את היפה] שמכר.

ולא ילוח, ויגאל בהלואתו את השדה שמכר.

ולא יגאל את השדה לחצאין, שלא יגאל חצי השדה שמכר, ואח"כ עוד חצי שדה, [ר"ש בתו"כ].

ובהקדש שדה אחוזה, כשהבעלים גואלים מן ההקדש, מותר בכולו כמה שאסרנו בגאולה מן ההדיוט, זה חומר בהדיוט מבהקדש!

גמרא:

תנו רבנן:

א. מכרה את שדה אחוזתו לראשון במנה, ומכרה הראשון לשני במאתים זוז, מנין שאינו מחשב המוכר הראשון כשבא לגאולה אלא עם הראשון? תלמוד לומר: "והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו", שמשמע שמחשב עם האיש שמכר לו, ולא עם מי שנמצא עכשיו בשדה.

ב. אבל מכרה לראשון במאתים, ומכרה הראשון לשני במנה, מנין שאין מחשב אלא עם השני? תלמוד לומר: והשיב את העודף "לאיש" [אשר מכר לו], שיש לדרוש גם: לאיש אשר בתוכה, וכיון שהדרשות סותרות הולכים לקולת המוכר, דברי רבי.

רבי דוסתאי בן יהודה אומר: כתוב: וחשב

את שני ממכרו "והשיב את העודף" וגו'. ויש לפרש, ששייב את העודף "הנשאר מהדמים" שקיבל מן הלוקח לאחר שינכה מהלוקח חשבון המגיע לכל שנה שאכלה. ויש גם לפרש, ששייב את עודף ממה "שהקרקע" שוה כעת וינכה לו הלוקח את השנים שאכלה. וכיון שהפירושים סותרים, לכן לעולם הולכים לקולת המוכר, שאם עודף ערך הקרקע פחות מעודף הדמים שנשאר ביד המוכר אחרי הגרעון, מספיק שיתן את עודף הקרקע. ואם עודף הקרקע הוא יותר מהדמים שבידו, מספיק שיתן את עודף הדמים שבידו. ועל כן:

א. מכרה לו בעל האחוזה ללוקח במנה, והשביחה השדה מאליה ביד הלוקח לפני שגאלה ועמדה על מאתים, מנין שאין מחשבין לו כפי ערכה אחרי שהשביחה, אלא במנה, שנאמר: "והשיב את העודף" הוא העודף שבידו, דהיינו עודף הדמים שבידו, ולא עודף הקרקע שאינה בידו, והרי אין בידו אלא עודף ממנה.

ב. מכרה לו במאתים, והכסיפה [ונתקלקלה] השדה ביד הלוקח ועמדה על מנה בלבד, מנין⁽²⁰⁾ שאין מחשבין לו במאתים, שזהו הערך שנתן בה הלוקח, אלא במנה כפי ערכה של השדה עכשיו שהוא פחות ממה שנתן בה הלוקח, שנאמר: "והשיב את העודף" שיש לפרש גם עודף שבקרקע ולא עודף הדמים, ודי לו שיתן את עודף הקרקע, ולא את עודף הדמים, שהם יותר מעודף הקרקע.

20. שאם פודה חצי שדה משלם רק על חצי שדה ומדוע צריך על זה פסוק.

20. תמה הגר"ז, שלכאורה, אם הכסיפה הרי זה כמו שנשארה רק חצי שדה. וזהו דבר פשוט

הולכים אחרי שעת הזול, ולרבי שמתחסם רק לשינוי מחירה כשלקחה הלוקח השני, הרי זה גואלה כשעת היוקר]. [ביאור תירוץ הגמ' נתפרש עפ"י דברי התוס', ועיין שיטמ"ק, רמב"ם וזבח תודה].

ומקשינן לרבי ולרבי דוסתאי: וממאי דלקולא על המוכר נדרשים המקראות הסותרים, דלמא לחומרא על המוכר הם נדרשים, ובין שנתן בה הלוקח השני או שנשתנה מחירה לפחות ממחיר המכירה הראשון, ובין נתן בה הלוקח השני או שנשתנה מחירה ליותר ממחירה הראשון, נותן המוכר כפי ערך היוקר?

ומשנינן: לא סלקא דעתך לדרוש את המקראות הסותרים לחומרא, כיון דגמר בגזירה שוה לשון גאולה האמור בגואל שדה אחוזתו ["ומצא כדי גאולתו"] מלשון גאולה ["גאולה תהיה לו"] מעבד עברי [שאף הוא נגאל בגרעון כסף, שמגרעים מהסך העולה מחלוקת שנות עבודת העבד — שהם שש שנים ממכירתו או עד היובל — עבור כל שנה שעבד, ואת העודף בדמי מכירתו נותן העבד לאדון ויוצא לחירות], וכשם שבעבד עברי הולכים לקולא על הגואל, כך בשדה אחוזה הולכים לקולת המוכר הגואל.

ומפרשינן: והתם בעבד עברי מנלן:

ומקשינן: כיון שבין לרבי ובין לרבי דוסתאי בן יהודה לעולם מקילים על המוכר, מאי (21) בינייהו?

ומשנינן: כיון שלרבי אין שינוי מחיר השדה משנה את ערך הגאולה, רק בשני לקוחות שנתן בה השני לפי ערך אחר ממה שנתן בה הראשון, שכך דורשים: שלפעמים נותן לאיש אשר בתוכה — ולא לאיש אשר מכר לו, אבל שינוי מחירה שאינו מחמת שני לקוחות אינו משנה את ערך הגאולה, על כן:

איכא בינייהו: דאייקר, כלומר: שהיתה השדה יקרה כשקנאה הלוקח הראשון, וזל מחיר השדה כשקנאה הלוקח השני, ואייקר שוב כשבא המוכר לגואלה. לרבי: שקובע רק שינוי המחיר בין שני הלקוחות, כיון שנתן בה השני פחות מן הראשון הולכים אחרי המחיר הזול שנתן בה הלוקח השני, ומה שחזר והתיקר ביד הלוקח השני לא משנה כלום. אבל לרבי דוסתאי: שקובע רק שינוי מחיר השדה, ואף כשהיא ביד אותו לוקח שדורש: שלפעמים הולכים אחרי עודף שיווי הקרקע, כיון שחזר מחיר הקרקע ליקרותו הראשונה שבשעת המכירה, נותן כערכה בשעת היוקר. [והוא הדין שהם חולקים אם הוול מחירה ביד הלוקח הראשון ולא מכרה הראשון כלל, שלפי רבי דוסתאי

המחיר הזול.

וכן דעת הרמב"ם [פי"א משמיטה הט"ז] שפסק את שני הדינים, בין דין לוקח ראשון ושני, ובין דין השביחה והכסיפה אצל לוקח אחד שתמיד הולכים לקולא. וסובר הרמב"ם שגם רבי מודה לרבי דוסתאי ורק רבי דוסתאי חולק על רבי.

21. הקשו התוספות, הרי יש נפקא מינה בלוקח אחד שקנה ביוקר ואחר כך הוול, שלפי רבי צריך לגאול ביוקר כי תלוי במכר. ולרבי דוסתאי יפדה כשעת הזול.

והגר"א תירץ, שגם רבי מודה לרבי דוסתאי מסברא שבלוקח אחד הולכים תמיד לקולא. וגם יש ללמוד זאת בהקש מעבד עברי שהולכים בלוקח אחד לקולא לעבד, ותמיד נותן כפי

ומשנין: **דתניא:** כתוב [בהר כ"ה מזנג] "וכי תשיג יד גר ותושב [הוא גר תושב] עמך ומך אחיך עמו, ונמכר לגר תושב עמך, או לעקר משפחת גר [זה הנמכר לגוי, ולעבודה זרה עצמה]".

"אחרי נמכר גאלה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו. או דדו או בן דדו יגאלנו וגו' או השיגה ידו ונגאל".

"וחשב עם קנהו משנת המכרו לו עד שנת היובל והיה כסף ממכרו במספר שנים כימי שכיר יהיה עמו [חשבון המגיע לכל שנה ושנה, יחשוב כאילו נשכר עמו כל שנה במנה וינכה לו]".

"אם עוד רבות בשנים [עד היובל] לפיהן ישיב גאולתו מכסף מקנתו". "ואם מעט נשאר בשנים עד שנת היובל וחשב לו כפי שניו ישיב את גאולתו". ומפסוקים אלו יש ללמוד:

נמכר במנה, והשביח ועמד על מאתים, מנין שאין מחשבין אלא ממנה [כמה מגיע ממנה לכל שנה ושנה של שש שנים: שישית מנה, וככה מגרע לכל שנה. ואם נותרה שנה נותן לו שתות מנה. ולא אומרים: הרי השביח שהתיקרו עבדים או שהתחזק העבד ועומד מחירו על מאתים, נחשב מאתיים עבור שש שנים ויתן לו שליש מנה — רש"י קדושין כ.]. **שנאמר:** "אם עוד רבות בשנים לפיהן ישיב גאולתו מכסף מקנתו", משעת מקנתו ישיב גאולתו — רש"י קדושין כ.

נמכר במאתים והכסף [נתקלקל] העבד ועמד על מנה, מנין שאין מחשבין לו אלא ממנה [שמחשבים לו את השנים שעליו

לעבוד רק במנה, כאילו נמכר במנה — רש"י קדושין כ.]. שיתן העבד לאדון על מספר השנים שנותרו עד היובל, כפי החשבון העולה לכל שנה מחלוקת המנה למספר השנים שנמכר מתחלה, ויצא? **שנאמר:** "כפי שניו ישיב את גאולתו", ומשמע "כפי שנים שעומד בהן", כלומר: לפי מה שהוא שוה באותה שעה, [ולא "מכסף מקנתו" שמשמע משעת מקנתו], וכיון שהדרשות סותרות, הולכים לקולת הגואל.

ואין לי אלא עבד עברי הנמכר לעכו"ם — שבו כתובים פסוקים אלו — א. **שנגאל**, ב. וידו של העבד על העליונה בגאולתו, לחשב תמיד לקולא. אבל **נמכר לישראל** — שלא כתוב בו גאולה בגרעון כסף — מנין שיהיו בו דינים אלו? **תלמוד לומר:** כתוב בנמכר לעכו"ם: כימי "שכיר" יהיה עמו, ובנמכר לישראל כתוב בענינו: כי משנה שזכר "שכיר" עבדך וגו', **לגזירה שוה:** שאף נמכר לישראל נגאל, וידו על העליונה בגאולתו.

ואמר אביי: הריני משתבח [שיטמ"ק] ל-ב במקומי שאני דרשן ובקי, **כבן עזאי** שהיה משתבח **בשוקי טבריא**, שהיה אומר: כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום.

ואמר ליה ההוא מרבנן לאביי, ותמה: **מכדי הני קראי** "כסף מקנתו" ו"כפי שניו" — שמאחד משמע לחשב כפי שעת מקנתו ולא כפי ערכו של עכשיו, ומהשני משמע לחשב כפי ערכו של עכשיו — **איכא למידרשינהו** שלעולם הולכים לקולא לגואל, **ואיכא גם למידרשינהו** להיפך, ולעולם הולכים לחומר **לגואל:** שאם השביח מחשב כפי ערכו, ואם הכסיף מחשב לפי שעת מקנתו.